

XX ASR 60-80-YILLAR INGLIZ ADABIYOTI IJTIMOY DRAMASIDA NOGIRON BOLALIK OBRAZI

Mavlyanova Nigina Erkinovna

Buxoro davlat universiteti, Ingliz adabiyotshunosligi

kafedrası mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada bolalar obrazi madaniy, mifologik, arxetipik kontekst bilan o'rab olinishini va bolaning sahnada paydo bo'lishini ramziy yuklangan voqeaga aylanishini va rivojlanishi tahlil qilingan. Bundan tashqari, ishda ingliz dramasi bolalik mavzusiga va bola figurasiga qiziqishning ortishi 80-yillarning oxiri mualliflarining e'tibori hali ham bola-jabrlanuvchi obrazlariga qaratilgan, bolalik esa har qanday inson hayotining faqat og'riqli va travmatik davri sifatida talqin qilinadi.

Kalit so'zlar. ijtimoiy antagonizm, sinfiy tengsizlik, birlashish prototipi, ijtimoiy ong, yovvoyi g'azab, feministik kurinish, psixologik zulm.

THE IMAGE OF A SUFFERED CHILDHOOD IN THE SOCIAL DRAMA OF ENGLISH LITERATURE OF THE 60-80S OF THE XX CENTURY

Abstract. In this article, the child's image is surrounded by a cultural, mythological, archetypal context, and the child's appearance on the stage becomes a symbolically charged event and its development is analyzed. In addition, the increase of interest in the theme of childhood and the figure of a child in English drama at the end of the 80s, the attention of the authors is still focused on the images of the child-victim, and childhood is interpreted as only a painful and traumatic period of any person's life.

Key words. social antagonism, class inequality, unity prototype, social consciousness, wild rage, feminist vision, psychological oppression.

ОБРАЗ МУЧИТЕЛЬНОГО ДЕТСВА В СОЦИАЛЬНОЙ ДРАМЕ АНГЛИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ 60-80-х гг. XX ВЕКА

Аннотация. В данной статье образ ребенка окружен культурным, мифологическим, архетипическим контекстом, а появление ребенка на сцене становится символически заряженным событием и анализируется его развитие. Кроме того, нарастание интереса к теме детства и фигуре ребенка в английской драматургии конца 80-х гг., внимание авторов по-прежнему сосредоточено на образах ребенка-жертвы, а детство трактуется лишь как болезненный и травматичный период жизни любого человека.

Ключевые слова. Социальный антагонизм, классовое неравенство, прототип единства, общественное сознание, дикая ярость, феминистское видение, психологическое угнетение.

Kirish. XX asrda dramatik personajlar-bolalarni tasvirlashdagi realistik an'ana Yevropada ham, Amerikaa Qo'shma Shtatlarida ham dramaturglar asarlarida o'z davomini topadi. Yangi asrning boshlanishi an'anaviy ravishda bir qator ijtimoiy ziddiyatlarni keltirib chiqaradigan burilish nuqtasi sifatida qabul qilinadi va XX asrning birinchi yarmidagi o'tkir ijtimoiy tanqid hukmron dramaning dominantasiga aylanadi. Ushbu davr dramasida bola obraziga murojaat qilish, qoida tariqasida, kitobxon bola-qahramonga nisbatan badiiy haqiqat bilan bog'liq bo'lgan umidlarning to'qnashuvi orqali jamiyat tuzilishidagi muammolarni ta'kidlash uchun sodir bo'ladi., unda "ideal bola"ning obrazi uchun joy yo'q. XX asr boshlariga kelib, bola obrazi madaniy, mifologik, arxetipik kontekst bilan "o'rab olinadi" va bolaning sahnada paydo bo'lishi ramziy yuklangan voqeaga aylanadi. Ko'pincha, bola obrazining alohida ahamiyati bolaning matnida mavjudligi va ifoda darajasi bilan bog'liq emas, qahramon-bolaning o'zi haqidagi g'oyasi bolaning fe'l-atvoridan va uning o'zi va

dunyo haqidagi dramatik bayonotidan ko'ra qimmatlidir, "bolaning o'zi bu xabar bo'lishi mumkin - ba'zan indikativ, ko'pincha ajoyib, hatto (ko'pincha) haqiqatan ham ifodalanmagan bo'lsa ham [Ditskiy 1984: 4]. Shu bilan birga, bolalar-qahramonlari tobora ko'proq XX asr dramasiining asosiy aktyorlari bo'lib chiqishadi, chunki kattalar dunyosi nihoyat bolalarning noyob bo'lish huquqini bir ovozdan tasdiqlashdi, " bular endi bir vaqtning o'zida kattalar dunyosi uchun g'alati va ahamiyatsiz bo'lgan mavjudotlar emas, kattalar dunyosida - bolalar degani, faqat so'zlarining ba'zi "ozodlik"lari orqali muhim ahamiyatga ega bo'lishdi degani emas, balki kattalar, ularning sukut tutishlariga aql tahdidining oldini olish uchun yanada nozik vositalarga ega bo'ldilar.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Bolalik mavzusining rivojlanishi va bola qahramonning ayollar ozodligi muammosi kontekstida rivojlanishi XIX asrning ikkinchi yarmida norvegiyalik dramaturg G.Ibsenning (1828-1906) realistik dramalarida aksini topadi. "Qo'g'irchoqlar uyi" (Et Dukkehjem, 1879), "Quruvchi Solness" (Bigmester Solness, 1892) va "Kichik Eyolf" (Lille Eyolf, 1894) dramalarida bolalar ikkinchi darajali rollarni ijro etishadi va fon vazifasini bajaradilar: spektakl tomoshabini bolalarni sahnada ko'radi, ularning o'zaro munosabatlarini kuzatadi. Ibsenning dramalarida bolaga kattalar muammolarining aybdori sifatida qarash kerak emasligini ko'rsatadi, "Qo'g'irchoqlar uyi" asarida fojiali taqdirga ega bola qahramonlar, "Solness Quruvchi" va "Kichik Eyolf" asarida soqov va ko'rinmas bola obrazlari ijtimoiy muammolarni fosh etish, nizolar va kattalar dunyosining nomutanosibligi, jamiyat hayotini tanqid qilish uchun ishlatiladi. XX asrda Ibsen pyesalaridagi syujet

sezilarli darajada o'zgaradi. E.B.Olsen (Olsen, Ernst Bruun 1923-2011) "Nora qaerga ketdi?" (Hvor gik Nora hen da hun gik ud? 1967), E. Yelinek (Elinek, Elfriede 1946) "Nora erini tashlab ketganidan keyin nima sodir bo'ldi?" (Was geschah, nachdem Nora ihren Mann verlassen hatte oder Stützen der Gesellschaften, 1980), kabi pyesalarida bola qahramonlar radikal feminizm nuqtai nazaridan tahlil qilinadi, ular

bola-qahramonlariga o'zini o'zi anglashiga ruxsat berishadi, dramatik salohiyatini ro'yobga chiqaradi.

Adabiyot ijtimoiy ongning bir shakli bo'lib, ijtimoiy voqelikni aks ettiradi va badiiy ravishda o'zlashtiradi va Yu. A. Shanina, "XX asrning ikkinchi yarmidagi ingliz adabiyotida bolaning arxetipi" (2014) maqolasida, "Ingliz adabiyotida bolaning arxetipini o'zgartirishning navbatdagi bosqichi - bu ta'lim tizimi, yoshlar norozilik harakatlari davridir. 1980-yillarda ingliz jamiyatining inqiroz holati bolalar obrazlari prizmasi orqali ko'rib chiqilishi bejiz emas" [Shanina 2014: 76], bu turli janrdagi badiiy asarlarda keng namoyish etilgan. Britaniya nasrida namoyish etilgan bolalar obrazlarining butun majmuasi haqida yozadi. Fedotovning "ingliz, Amerika va rus adabiyotidagi o'smir obrazi (XX asrning ikkinchi yarmida)" dissertatsiyasi (2003): "g'alati qahramonlar, o'smir qahramonlar, yoshlar muammolari bilan bog'liq turli xil variantlardagi o'smirlar obrazlari, bolalar obrazlari, azob chekayotgan, lekin asarning oxirida hayotida moddiy farovonlikni topayotgan, "hayotni tark etgan" qiynoqqa solingan bolalar, insoniy baxtni boshdan kechirmagan holda, biz XX asrning eng muhim nasr yozuvchilarining asarlarida topamiz. <...> 60-70-yillarning adabiyoti yoshlar harakatlarining yuksalishini aks ettirdi. <...> 80-90-yillarda. yoshlardapsixologik motivlar nasrda namoyon bo'ladi " [Fedotova 2003: 3]. O'xshash jarayonlar dramada ham sodir bo'ldi: ta'sir ostida yaratilgan spektakllarda jamiyat oshkoraligini oshirish sharoitida inson huquqlari bo'yicha harakatlar va "bolalarga nisbatan zo'ravonlik" muammosiga bag'ishlangan mualliflar, tabiiy ravishda otalarning shafqatsizligi mavzusiga murojaat qilingan (qarindoshlar, qizlarni zo'rlash va otalar va o'gay otalar tomonidan o'g'illar, onalarni bolalardan voz kechishi) yoki yaqin atrofdagilarning bolalarga nisbatan munosabatlari. Biroq, 60-70-80-larning nasri XX asr bolalar qahramonlarining turlarini sezilarli darajada kengaytirganligi E. Pifer [Pifer 2000] tadqiqotlarida tasdiqlangan, A. G. Nenilina [Nenilin 2006], L. V. Fedotova [Fedotova 2003], keyin dramada bolalar kamdan-kam hollarda aktyor sifatida harakat qilishadi, bu ehtimol retrospektiya sifatida qurilgan va kattalar qahramonlarining xotiralari va introspektiya harakatlariga qaratilgan dramatik matnning tuzilishi bilan

bog'liq bo'lsa, ular ziddiyat va qarama-qarshiliklar manbaini og'riqli bolalar tajribasida topishgan.

Tahlil va natijalar. Bolalar muammolari jamiyat muammolarining ekstremal bosqichidir " [Dotsenko 2005: 301], Ye. G. Dotsenko monografiyasida "S. Bekket va zamonaviy ingliz dramasida Konventsia muammosi" (2005). Bundan tashqari, bolaning o'ldirilishi an'anaviy ravishda talqin qilinadi va Edip majmuasi mavzusidagi o'zgarish sifatida (otasi chaqaloq qotillari orasida bo'lgan). 1965 yilda Qirollik sudi teatri da bo'lib o'tgan spektakl premyerasi, tomoshabinlarda, sahna bilan hayratlanarli taassurot qoldirdi, birinchi navbatda, bolani toshbo'ron qilish sahnasi, lekin tanqidchilar ham dramada chaqaloqning mavjudligi va uni teatrlashtirilgan holda amalga oshirish xususiyatlari haqida savollar berishdi. Shunday qilib, teatr tanqidchisi J. V. Lambert haqida hayrat bildirdi qiynoq sahnasida bolaning sukunati: "nega qichqirgan bola nima uchun chorak soat oldin, ovoz chiqarmadi?"[Elsom 1981: 176], – sharhlovchi savol beradi, deb taxmin qiladi bolaning jim xatti-harakatlarini faqat oqilona tushuntirish mumkin, chunki qahramonlar chaqaloqni aspirinning katta dozasini ishlatishga majbur qilishdi. Lekin bu ko'rinadi sukunatda sodir etilgan bolaning o'ldirilishi shunchaki chaqaloq haqida sukut emas, balki butun jamiyatning karligining ramziy timsoli. Sukunat harakatning rivojlanishi davomida his-tuyg'ulari qahramonlar tomonidan rad etilgan bolaning, " uning ustidan zo'ravonlik sababi" bo'lib chiqadi" [Bachler 2008: 16] Shuning uchun ba'zi tanqidchilar chaqaloqning o'limini befarqlik va shafqatsizlik hukmronlik qiladigan hayotdan ozodlik, najot, najot sifatida baholaydilar: "bola qutqarildi. U " bir chidab bo'lmas hayot kechirishdan qutqarildi [Kosta 2011]. Shu bilan birga, "qutqarilgan" va yosh qahramonlarning achchiqlanishida bolalar o'ldirish teatr sharhlovchilariga va bolaning xatti-harakatlariga xos bo'lgan shafqatsizlik bilan mutlaqo paradoksal uyushmalarga sabab bo'ldi, garchi Bondning pьesasida chaqaloq shunchaki passiv emas, balki shubhasiz kattalar qurbonidir. Albatta, kattalar qurboni bo'ling: "Janubiy Londondan kelgan yosh jinoyatchilar, yovvoyi g'azab bilan bolaga tosh otib o'ldirganlar, ular kuchukcha yoki mushukchaga tosh otayotgan huquqbuzar bolalarga o'xshaydi" [Elsom 1981: 179]. Hatto bolaning yuragining tubida yashiringan shafqatsizlik haqidagi bunday javoblar

yana tajovuzkorlik va ruhiy zo'ravonlikning tabiati-ijtimoiy yoki biologik va drama muallifining nazariyasini shubha ostiga qo'yadi, unga ko'ra shafqatsizlik inson xarakterining ijtimoiy o'zlashtirilgan o'ziga xos xususiyatidir.

Britaniyalik mualliflarning keyingi dramalarida Bond sahnasi bolaning o'ldirilishi muntazam ravishda u yoki bu ko'rinishda paydo bo'ladi, S. Keyn, M. Ravenxill, M. Makdonak asarlarida yangi shakllarda namoyon bo'ladilar. Quydagi o'n yilliklarning dramaturglari E. Bondning dramatik tajribasi, uning shafqatsizlik va bolaning lash joiz, Britaniya dramasida bolalik mavzusiga va bola figurasiga qiziqishning ortishi. 80-yillarning oxiri mualliflarining e'tibori hali ham bola-jabrlanuvchi, bola-jabrlanuvchi obrazlariga qaratilgan, bolalik esa har qanday inson hayotining faqat og'riqli va travmatik davri sifatida talqin qilinadi.

Xulosa. 1970 va 1980 yillar ijodiy sustlik bilan ajralib turadi, biroq, saksoninchi yillarning so'nggi yillaridan beri yana birnarsani ta'kidlash joiz, Britaniya dramasida bolalik mavzusiga va bola figurasiga qiziqishning ortishi. 80-yillarning oxiri mualliflarining e'tibori hali ham bola-jabrlanuvchi, bola-jabrlanuvchi obrazlariga qaratilgan, bolalik esa har qanday inson hayotining faqat og'riqli va travmatik davri sifatida talqin qilinadi.

Bolalik va balog'at yoshidagi bunday nuqtai nazarni tasdiqlash, shubhasiz, ilgari ochiq gapirishga qabul qilinmagan ommaviy muammolarni hal qilish bilan bog'liq. Yuzaga kelgan barcha ijtimoiy kasalliklar orasida eng og'riqli, tahmin qilish mumkinki, oiladagi zo'ravonlik va jinsiy asosda sodir etilgan jinoyatlar bo'lib, ularning qurbonlari, ma'lum bo'lishicha, muntazam ravishda nafaqat ayollar, balki bolalar ham bo'lishgan. E. Eston "Ingliz sahnasining feministik ko'rinishi: 1990-2000 yillardagi ayol- dramaturglari" monografisiyada XX asr oxiridagi dramani shakllantirish uchun zarur shartlar haqida gapirganda, uning asosiy mavzularidan biri bolalarga nisbatan zo'ravonlik edi, muallif shuni ta'kidlaydiki, 1970-yillardan boshlab "bolalarni jinsiy zo'rash, shuningdek, ichki shafqatsizlik va zo'ravonlik haqida e'tibor va xabardorlik darajasini oshirish uchun kurashgan ayollar guruhlarini tufayli jamoatchilik xabardor qilindi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Bahodirovna, A. M. "Semantic Field and Sema in Uzbek (In the Example of 'Ma'naviyat')". INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION, vol. 1, no. 4, Oct. 2022, pp. 77-80, <http://inter-publishing.com/index.php/IJISE/article/view/173>.
2. Akhmedova Mekhrinigor Bakhodirovna. "'SPIRITUALITY' LANGUAGE CATEGORY AND ITS CONTENT". Middle European Scientific Bulletin, vol. 6, Nov. 2020, pp. 57-59, doi:10.47494/mesb.2020.6.115.
3. Поляков О. Ю. Дидактическое прочтение Шекспира в английской классицистической трагедии // Всемирная литература в контексте культуры: сборник научных трудов по итогам XVII Пуришевских чтений/ отв. ред. М. И. Никола. М: МПГУ, 2005. С. 8–14. URL: <http://world-shake.ru/ru/Encyclopaedia/3834.html>.
4. Шиллер Ф. О наивной и сентиментальной поэзии. Москва: Директ-Медиа, 2007. 166 с.
5. Зингерман Б. И. Очерки истории драмы 20 века: Чехов, Стриндберг, Ибсен, Метерлинк, Пиранделло, Брехт, Гауптман, Лорка, Ануй / отв. ред. А. А. Аникст. М.: Наука, 1979. - 392 с.
6. XVII аср чет эл адабиёти тарихи, Н. А. Жирмунская, З. И. Плавский, М. В. Разумовская и др. М.: Высш. шк., 1987 – Б.27.
7. Корнель П. Рассуждения о трагедии и о способах трактовки ее согласно законам правдоподобия или необходимости. / пер. с фр. // Пьесы. Москва: Московский рабочий, 1984. 398 с.
8. Fischer-Lichte E. History of European Drama and Theatre. London, NY: Routledge, Taylor and Francis Group, 2002. – P.146.
9. Димке Д. Ребенок-ангел VS ребенок-герой: некоторые замечания по антропологии педагогики // Детские чтения. 2013. Т. 3. №1. – С. 79.